

2. Ковальов О.Л. Класифікація банківських ризиків. Фактори, що впливають на кредитні ризики, і підходи до їх класифікації // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. - №2. - С.63.
3. Наріжна Н.В. Організація управління ризиком ліквідності у банківських установах // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. - № 5. - С. 65-69.
4. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку // Вісник НБУ. – 2006. - №10. - С. 26-30.

Поступила 25.01.2010р.

УДК 621. 372

Л. Сікора, д.т.н., НУ«ЛП», М. Антоник, к.т.н., УАД,
Р. Федчишин, директор ЛВПУКТтаБ,
М. Поліщук, Г. Левицька, Н. Друк, викладачі ЛВПУКТтаБ.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ЯК ОПЕРАТОРА В КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИХ ІНТЕГРОВАНИХ СИСТЕМАХ З ІЄРАРХІЧНОЮ СТРУКТУРОЮ ЯК БАЗИС НАВЧАННЯ

Анотація. В статті розглянуто інтелектуальні та психологічні особливості оперативного персоналу, який формує процедури прийняття рішень в інтегрованих системах з ієрархічною структурою, показано що поєднання логічних і когнітивних концепцій прийняття рішень підвищує рівень стійкості особи в екстремальних умовах, а також проблеми підготовки.

The intellektual and psychological features of personnel which forms procedyres of acceptance of decisions in the integrated systems with a hierarchical structure are considered in the article, shown that combination of logical and когнітивних conceptions of acceptance of decisions promotes the level of firmnes in extreme terms.

Ключові слова: ієрархія, система, інтелект, когнітивна модель.

1. Актуальність проблеми

Інтегрована управлінська система (ІУС) представлена спільною функціональною цілеорієнтованою діяльністю ієрархічно пов'язаних структур, як машинних та інформаційних систем так і команд операторів і керівників. Вони виконують управлінську діяльність заради реалізації цільових завдань організації, підприємства, складної енерго-структури та господарської структури в рамках регіону, держави.

На ефективність функціонування таких складних систем впливає [1]:

- забезпечення ресурсами (матеріальними, енергетичними, інформаційними, фінансовими) та рівень їх доступності і вартості;

- інтелектуальний рівень персоналу і його професійної підготовки;
- база знань з технології виробництва і управління та її програмне і апаратне забезпечення; стратегія і тактика прийняття рішень на управління ІУС для досягнення мети в умовах дії загроз і конфліктів за рахунок впливу внутрішніх і зовнішніх факторів;
- психологічних умов забезпечення цілісного функціонування апарату управління і виробничого колективу, їх поведінки в нормальних умовах та при кризових ситуаціях.

У психології управління базовою концепцією [1], [19] є людський фактор-як сукупність психофізичних і інтелектуальних характеристик особи здатної приймати і виконувати рішення. Тому актуальною є проблема побудови моделі особи, вивчення психічних та інтелектуальних функцій людини, формування нею стратегій прийняття цільових рішень та тактик дій.

Когнітивна модель особи - інтелектуального агента.

Такі моделі повинні ґрунтуватись на принципах [1], [11], [19] та концепціях, що забезпечують здатність приймати рішення:

- еволюційного розвитку професійних вмінь, психологічного рівня поведінки в колективі, стійкості до факторів збурення та в умовах ризику;
- принципі об'єктивності (точність, обґрунтованість, надійність, достовірність) в процесі формування висновків при побудові правил та схем прийняття рішень;
- науковій аргументованості висновків (на основі проведених досліджень) та адекватності методів дослідження проблеми і об'єкту при формуванні образів ситуації в уяві оператора;
- принципі системності - як виділення системо утворюючої властивості, яка об'єднує елементи системи в одне ціле через зв'язки в структурі, що здатна реалізувати досягнення мети при наявних інформаційних та енергетичних ресурсах;
- принципі комплексності дослідження з використанням всебічних знань про елементи і характеристик об'єкта дослідження.

В ієрархічних системах управління (ІУС) найбільш складним елементом є особа і тому побудова моделей її діяльності на основі об'єднання логічних і когнітивних концепцій є актуальною, так як невідповідність її рівня знань приводить до конфліктів пр. прийнятті рішень.

При побудові таких моделей необхідно враховувати траєкторію росту і її особливості в процесі становлення спеціаліста; як на етапах навчання (I-IV) рівень акредитації так і формуванні проблемно-орієнтованого спеціаліста з врахуванням ментальності цілеспрямованості і активності при виконанні службових обов'язків при відповідному рівні мотивації, що власне має визначальний вплив на формування свідомої і підсвідомої компоненти бази набутих знань. В процесі побудови к- моделі особи виникають задачі.

Класи задач управління. Задача І. Особа, як ціле орієнтована інтелектуальна система (CIS), яка на основі оцінки ситуації формує рішення.

Розглянемо деякі аспекти побудови логіко-когнітивної моделі організації інтелекту особи, яка включає наступні компоненти мислительної діяльності.

Цільова компонента.

Мотивація - різні по протяжності та силі прояви, які актуалізуються під впливом особливих ознак ситуації, зовнішніх умов і змушують людину діяти в певному напрямку [6],[8] на основі композиції свідомої і підсвідомої інтелектуальної діяльності при формуванні поведінки.

Мотив - спонування до діяльності під впливом ціле орієнтуючих факторів. Виступає як індивідуальна ознака особи при дії стандартних умовах. Схема діяльності можна виразити у вигляді структури (рис.1) Виконавчої і інтелектуальної компоненти.

Відповідно види ціле орієнтованих мотивів особи поділяються на (згідно вродженого психологічного генотипу) :

- прагнення до успіху і подолання перепон за рахунок підсвідомої мобілізації ресурсів для реалізації мети;
- обминання невдач і самолюбство;
- прагнення до дружніх відносин колективів, як елемент толерантної стратегії поведінки;
- агресія в колективним середовищі, як елемент підвищеної самооцінки;
- автономія відносно колективу-прагнення до лідерства;
- підкорення авторитету, лідеру-як вияв корпоративної поведінки;
- домінування, прагнення влади в суспільстві-агресивне лідерство;
- обминання небезпек-внутрішня невпевненість в здатності приймати ризикові рішення;
- мазохізм, самобачення, самоприпинення;
- виправдання неправильних дій-як індикатор низького рівня інтелекту.

Задача 2. Побудова когнітивної моделі особи.

Відповідно ціле орієнтуюча компонента когнітивної моделі ІА включає блоки (Рис.1.):

PS_{IA} - психологічну структуру ІА яка є вродженою і визначається генотипом;

ІК - інтелектуальна компонента та її генетичний вплив;

КК_М – когнітивна компонента мислення;

FP – фізіологічна компонента діяльності;

SS – сенсорна система « Я - система»;

RS – рефлексна система

Когнітивна модель особи є основою, на якій будується свідомі і підсвідомі компоненти поведінки.

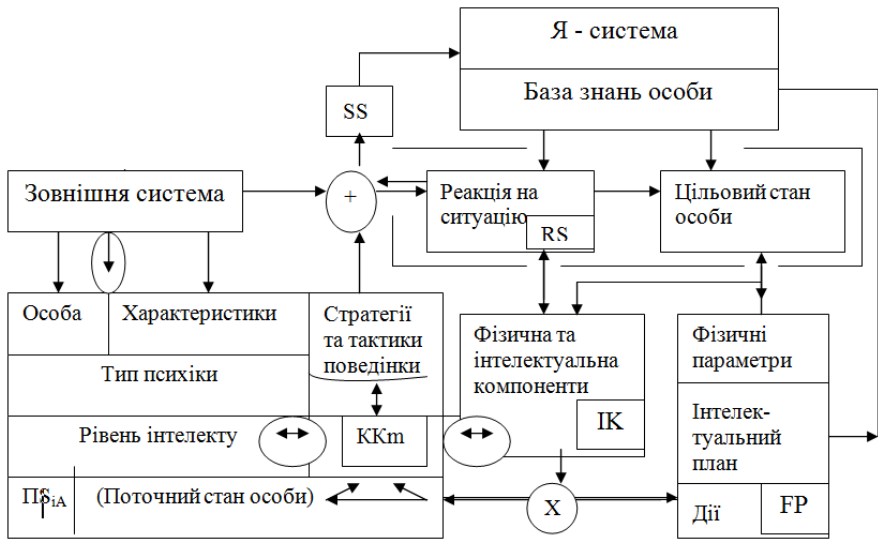

Рис. 1. Структурна схема організації мислення особи та її реакції в стандартних умовах

Етапи плану поведінки особи включають ланцюг від постановки проблеми до пошуку раціональних, усвідомлених, відображених в уяві сценаріїв планів та способів виконання цільових дій та їх реалізації. Відповідно мотиви діяльності особи в колективі на різних рівнях ієрархії виробничої або організаційної системи створюють ситуації формування оперативних управлінських рішень у вигляді:

- ефективної зкординованої роботи;
- конфлікту при формуванні рішень, які можуть привести до розвалу ієрархічної структури.

Задача 3. Аналіз активних компонент діяльності – ІА.

Дія - одна із компонент діяльності особи, яка формується під впливом необхідності досягнення усвідомленого результату, цілі та включає такі компоненти, орієнтацію, виконання, контроль.

В структуру дії входять такі елементи (Рис.2):

- Механічні: об'єкт дії з використанням виконавчих механізмів людської і механічної природи, операція-як елемент дії згідно плану.
- Інтелектуальні: генератор стратегій досягнення мети, як основної декомпозиції траєкторії руху в цільову область в плани дій; генератор планів як основа формування команд управління виконавчим механізмом реалізації операцій в структурі логічної дії.

Операція є способом виконання дій в послідовності згідно напрямку досягнення мети, на основі декомпозиції ціль-стратегія-план-команда.

Принципи функціонування систем з ієрархічною організаційною структурою [1] базується як логіко інформаційних компонентах так і когнітивних процесах мислення, і включає:

- принцип ієрархії організаційної структури;
- принцип зворотного зв'язку в тріаді: стан об'єкта відносно цілі-корекція стратегії зміни стану відносно досягнення мети-дії (тактика) для досягнення мети-контроль ефекту дій при вибраних стратегіях поведінки;
- гарантоване досягнення мети, як стратегія цілеспрямованості системи, яка є основою формування планів і команд для виконання управляючих дій.

Загальні принципи психології управління [1], [4], [6] включають логічні, психологічні, інформаційні компоненти характеру особи, які є підставою для оцінки здатності приймати ефективні рішення:

- об'єктивність при дослідженні об'єкта;
- саморозвиток як перетворення форм психічного відображення реальності в індивідуальні-психологічні особливості та її характеристики;
- системність в аналізі взаємодії елемент-структури-особа-знання для реалізації цільових завдань;
- комплексність-врахування в кожному складному явищі всіх факторів взаємодії елементів, підструктур, осіб;
- активність-як елемент інтелектуально-енергетичної взаємодії в грі з природою, системою, командою згідно з цільового завдання;
- принцип співвідношення (повноваження-відповідальність) як прийняття рішення і дії згідно заданих стратегій управління, як компонента активізації інтелектуального розвитку;
- здатність до самостійного засвоєння нових знань як основи професійного росту;
- координованість і керованість як базова компонента успішного функціонування в оперативній команді управлінців на різних рівнях ієрархії.

Відповідно вони є підставою для синтезу стратегій прийняття рішень відповідного типу:

- узгоджене управління простим об'єктом (жорстка стратегія);
- координаційна стратегія управління виробництвом з ієрархічною структурою з жорсткою ціле орієнтацією;
- конфлікт інтересів, що приводить до розбиття стратегічних планів.

Взаємозв'язок компонент діяльності наведено на схемі (рис.2), де ВЗ - тактична база знань особи.

Моделі ефективного управління як спосіб розв'язання задачі (1-3).

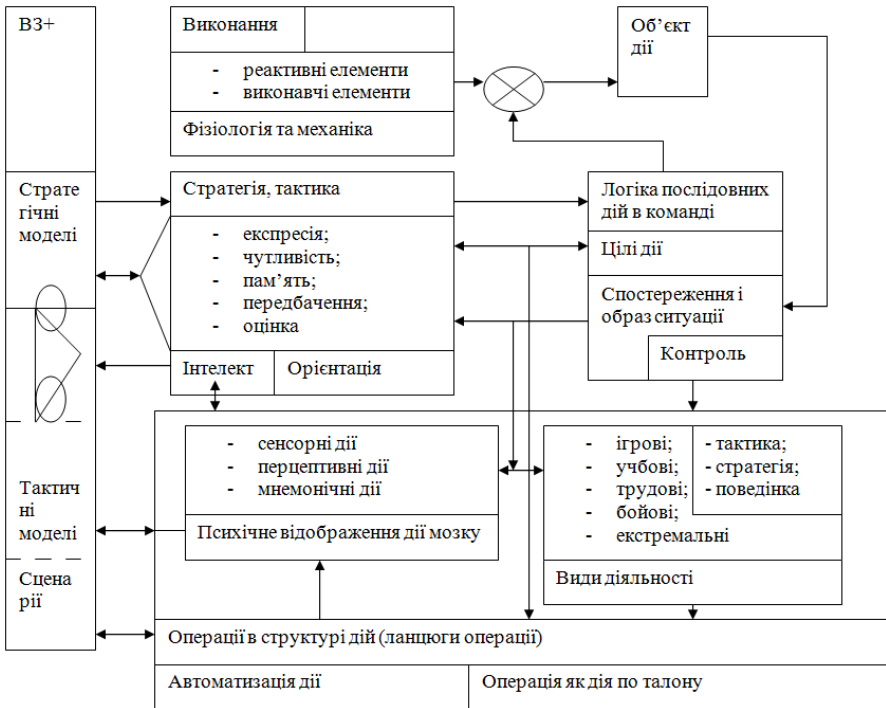

Рис. 2. Функціональна схема елементів інтелектуальної діяльності особи відносно об'єкта управління

Методи психології управління [12] в складних (людино-машинних) системах для оцінки інтелектуального рівня прийняття рішень враховують як свідомі так і підсвідомі компоненти процесу мислення.

Метод дослідження - спосіб, шлях одержання необхідної інформації про явища та стан і структуру об'єкта, його динаміку в часі та просторі [1],[4],[13]. Розглянемо основні методи дослідження поведінки особи, які ґрунтуються на логіко-когнітивних моделях мислення і знаннях:

- метод спостереження за об'єктом і ситуаціями –результатом є формування в уяві образу об'єкта і його стану;
- метод самоспостереження як процедура само ідентифікації відносно цільової задачі, як спосіб виявлення інтелекту «Я-системи»;
- метод професійно-орієнтованого тестування на основі проблемно-орієнтованих програм навчання оперативного-виконавчого персоналу;
- метод опитування колективів та особи для формування психологічного та інтелектуального образу особи-як експериментний образ особи;
- метод експерименту, ґрунтується на теоретичних знаннях , цільових діях та процедурах і тестах для вияснення інтелектуального образу особи та

оцінки психіки (розвиток, емоції, ціннісні орієнтації, активність, рівень конфліктності) – що дозволяє виділити окремі характеристики особи.

Рівень ієрархії діяльності особи як CIS. Схеми аналізу діяльності особи [9-13]. (CIS-цілеспрямована інтелектуальна система).

Діяльність - це система з інтелектуально - нейрофізичних і фізичних компонент, які в комплексі визначають поведінку особи при формуванні та прийнятті цільових рішень згідно службових завдань, визначається когнітивною структурою особи, відповідно:

- мотиви функціонального існування (стратегічна мета, місія);
- цілі , які є основою зміни стану (дискомфорт);
- операції для досягнення цільового стану;
- дії, як спосіб реалізації системи операцій, які ведуть до досягнення мети заданою стратегічною системою.

Психологічний аналіз діяльності КІА.

Основною задачею психологічного аналізу діяльності особи є виявлення і пояснення спонукаючих причин і мотивів поведінки при досягненні мети (цільового стану) та побудова уявного сценарію майбутнього, основи фундаменту освітнього процесу.

Ситуаційне спонукання особи до дій включає наступні інтелектуальні компоненти та логіко-інформаційні моделі на основі яких формуються стратегії ціле орієнтованих дій:

- генерацію цільової стратегії досягнення мети;
- виникнення цільової поведінки та її напрям;
- енергетичне забезпечення дій та оцінка їх наслідків;
- початок і закінчення дій на основі команд сформованих згідно стратегій реалізації цілі.

Особливості ситуації, які мотивують до діяльності особу, при дії внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, які виявляють в ході когнітивних інтелектуальних операцій:

- інтенсивність інформаційного впливу на особу;
- нестандартність образу ситуації ;
- новизна стимулів до зміну стану;
- аварійні та кризові ситуації і загрози для існування особи;
- цільова стратегічна переорієнтація .

Процедури мислення [14], як відображення інтелекту особи включають наступні логіко-когнітивні та інформаційні компоненти, які сформовані в свідомій і підсвідомій когнітивній системі в процесі навчання і професійної діяльності, при певному рівні інтелекту, мотивації та цілеспрямованості в яку входять:

- операційна функціональність в структурі ієрархії;
- аналіз та генерація цільових гіпотез про можливий хід подій;
- абстрагування від реального стану подій;

- порівняння сценаріїв еталону і реальності;
- співставлення об'єктів при пошуку аналогій;
- виділення класів ознак в образів ситуації (інформаційному);
- логічні операції побудови суджень про стан об'єкту;
- логічні операції побудови висновків щодо розвитку сценарію подій;
- узагальнення даних про структуру і ситуацію в об'єктах на різних рівнях ієрархії управління;
- синтез - як процес об'єднання елементів в цілісну функціональну структуру.

Наведемо таблицю когнітивних компонент діяльності особи як інтелектуального активного агента (САА), що визначає її тип.

Таблиця 1

Класифікація видів мислення-як індикатор типу «Я-системи»

<u>форма:</u> -наочно-дієва; - наочно-образна; -словесно-логічна;	<u>рівень узагальнення</u> та розгорнутості: - теоретичний та емпіричний; - інтуїтивний, дискурсивний
<u>характер розв'язуваних задач:</u> - теоретичний; - практичний	<u>ступінь новизни:</u> - репродуктивний; - продуктивний (творчий).

Розглянемо означення інтелектуальних процедур, які реалізуються в структурі нейропроцесора особи на основі свідомої «Я-системи».

Операція. Операція є динамічною виконавчою компонентою діяльності, як спосіб реалізації дії на основі інтелектуальної команди, яка входить в процедуру реалізації тактики досягнення мети. Операція є способом виконання дії і формується на основі автоматизації діяльності або наслідування поведінки еталонної системи, і є психічно мало усвідомлювана.

Творчість, як елемент інтелектуальної діяльності в цілеспрямованій системі СУС, може проявлятися на різних етапах діяльності, як в процесі навчання такі професійної підготовки, виробничого стажування, управлінської та оперативної діяльності. Основні компоненти творчої діяльності:

- постановка проблеми в умовах кризового стану і ризикованих ситуацій;
- зміна цілеорієнтації в умовах перевищених допустимого рівня загроз;
- ієрархічна перебудова структури бази знань і даних в напрямку пошуку засобів розв'язання виникаючих принципово нових проблем (специфічні мотиви, цілі, способи дії).

Творча діяльність [14] становить базовий вимір багаторисної інтелектуальної структури особи, які доцільну диференціювати на такі головні компоненти діяльності - мотиваційний, ціле утворюючий,

результативний, емоційно-чутливий, інформаційно-пізнавальний, генератор ідей (рис.3), і яка формується в процесі навчання та професійно мотивованої діяльності, характеризує тип інтелектуального активного агента.

Рис.3. Ієрархічна схема багатоярусної інтелектуальної структури особи в процесі обробки інформативних даних для формування стратегій управління.

Творчість - це взаємодія, яка знаходиться в динамічному розвитку, відповідно механізм, якої має визначені фази функціонування [6].

Фаза вільного логічного пошуку включає наступні компоненти діяльності ІАА:

- актуалізацію знань необхідних для побудови процедури розв'язку проблеми, яка виникла в процесі професійної діяльності;
- вибір процедури прийняття рішень ІАА на основі класифікації і альтеризації комплексу ознак і синтез стратегій досягнення цілі, при дії факторів на об'єкт управління.

Відповідно, така ситуація вимагає від ІАА:

- перевірки можливості використання процедури прямого логічного виводу з наявних посилань (блоків знань), аналіз існуючих даних;
- виявлення знань на основі набутих професійних навиків;
- групування знань і даних орієнтованих на розв'язання поточних і нових задач;

- оперативний аналіз і класифікація ситуацій на основі сценарного образного мислення;
- узагальнення початкових знань;
- пошук аналогій розв'язку подібних проблем ;
- перенесення відомих особі знань на нові умови, ситуації, проблеми;
- висунення гіпотез про спосіб класифікації альтернатив і моделей дерев та послідовностей, ланцюгів рішень.

Фаза інтуїтивного рішення виникає при таких етапах активізації підсвідомості людини (оператора) в умовах аварійних ситуацій на об'єктах :

- відсутності послідовності логічних дій адекватних стратегій розв'язання проблеми в умовах підвищеного ризику і стресу;
- неусвідомлений пошук способу рішення проблеми, в основі якого лежить принцип двоїстості результату дій особи (усвідомлений і не усвідомлений продукт дій) і його вплив та керуюча дія на послідовність дій.

Умови генерації регулюючих дій на процес пошуку розв'язку проблеми включають відповідні процедури, моделі, способи рішень:

- високий рівень пошукової мотивації свідомої «Я-структури» особи;
- чітке формулювання задачі на свідомому рівні мислення;
- відсутність автоматизації способу дій;
- нові способи досягнення цілі при не адекватності існуючих методів розв'язку проблеми, задачі, ситуації, що відповідно пов'язано з формуванням робастних стратегій досягнення мети.

Фаза вербалізації інтуїтивного рішення та логічне оформлення способу розв'язання нової задачі [11],[14].

Інтуїтивне рішення проблеми на попередній стадії творчого процесу формується неусвідомлено. Усвідомлюється тільки результат в процесі рішення на основі інформаційних зв'язків свідомої і підсвідомої когнітивної структури.

Креативність –евристичний спосіб діяльності. Основною особливістю творчої особи [6] є креативність-як інтегрована якість психіки людини, тобто можливості його інтелекту, який забезпечує продуктивне перетворення в ланцюгу процедур прийняття рішень , що ведуть до мети, на основі досліджуваної активності, яка характеризується наступними особливостями, які забезпечують процес формування цільових рішень (Рис. 4.):

- **когнітивністю**, як високою сенсорною чутливістю до збурень і загроз, системним сприйняттям, аналітичною пам'яттю образними оцінками сценарію подій;
- здатність на підсвідомому рівні формувати сценарію розвитку подій ланцюгу рішень для досягнення цільової області;
- дивергентним стратегічним мисленням в процесі пошуку методів розв'язання певних класів задач;

- **емоційності** при високому рівні збудження, управління станом особи в умовах загроз;
- **мотиваційністю і комунікативністю** в процесах прийняття рішення в умовах ризику і загроз.

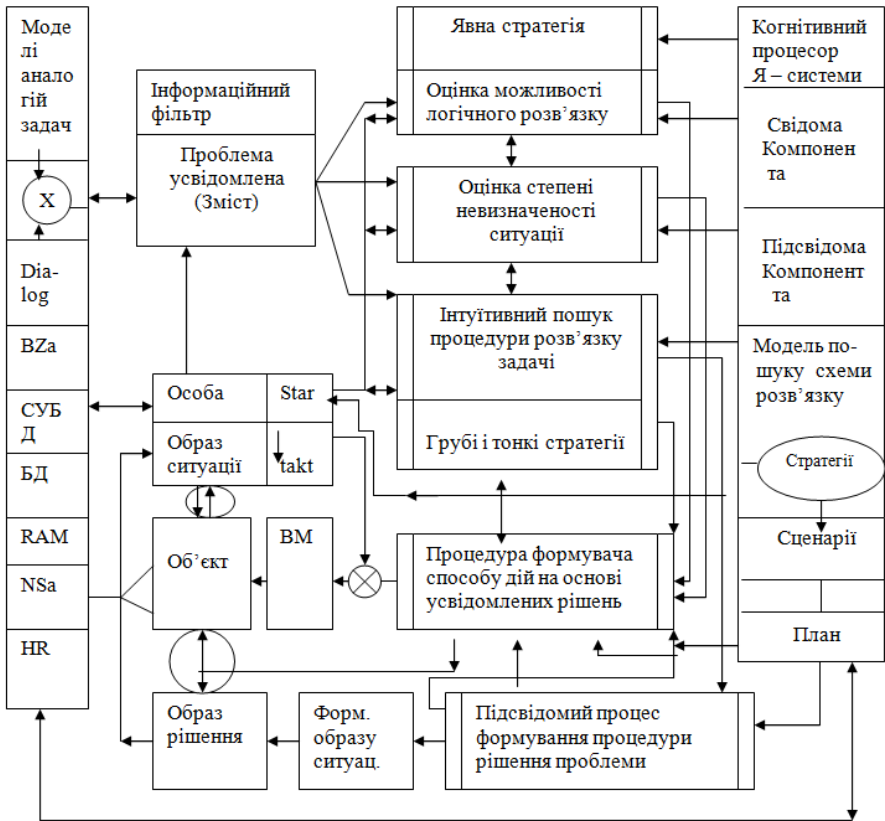

Рис.4. Структурна схема процесів формування цільових рішень

Адаптація особи до зовнішньої ситуації та загроз виступає як процес активної взаємодії (організм-середовище), що приводить до успіху в прийнятті цільових рішень на основі одержання нових знань в процесі дій.

Акомодація виступає як процес перебудови механізмів розумової активності з ціллю інтерпретації та освоєння нової інформації про стан зовнішньої системи.

В проблемних ситуаціях адаптація здійснюється з допомогою конструктивних механізмів в пізнавальних процесах, цілеутворенні цілеорієнтації та ідентифікації поточних образів динамічного стану об'єкта

взаємодії. Ці процеси є інформаційною основою формування стратегії прийняття цільових рішень (рис.4) , де: BZa- база активних знань; СУБ- система управління; БД- база даних; RAM-оперативна пам'ять; HR- індикація ситуації; Stral, lakt- стратегія дій та їх тактика.

Відповідно маємо наступні етапи активної інтелектуальної діяльності:

- виникнення ситуації на об'єкті управління;
- сенсорне сприйняття образу ситуації особою;
- усвідомлення проблеми на основі аналогій з використанням інформаційного фільтру і бази накоплених знань «Я-система»;
- на основі свідомих «Я –стратегій прийняття рішень» оцінюється ситуація і проводиться пошук процедури розв'язання задачі;
- на основі процесів структуризації і декомпозиції виконується перехід від стратегії до планів дій і формуються команди управління;
- розгортається в уяві сценарій розвитку подій як елемент процедури розв'язання ситуаційної задачі та виконуються дії.

Етап активної інтелектуальної діяльності відповідно є образом. Базисом на якому повинні формуватись навчальні програми, що ґрунтуються на когнітивній моделі особи учня, студента.

2. ВИСНОВОК

Процеси розв'язання задач і проблем є основою підсвідомої і свідомої компонент інтелектуальної діяльності, а тому важливим є формування концепції ідентифікації механізмів розумової (інтелектуальної) діяльності особи, основу якої є профорієнтоване навчання в ВПТУ і Вищій школі на основі відповідних програм, які включають в свою структурну організацію моделі когнітивні учня.

1. *Орбан-Лембрик Л.С.* Психологія управління. - К.: Академвидав. 2003. - 548с.
2. *Казмиренко В.П.* Социальная психология организации. - К. МЗУПП. 1993. - 384с.
3. *Самонова А.П.* Психологическая подготовка пожарных. – М. : Стройиздат. - 1982. - 79с.
4. *Руд., Сулье Д.* Управление. - К.: Основи. - 1995. - 447с.
5. *Щербатих Ю.* Психология страха. - М.: ЗЛСМО. -2003. - 512с.
6. Психология / *Под редакцией Дружинина В.Н.* - СПб.: Питер. - 2000. - 672с.
7. *Кристалль М.А.* Психологічна підготовка пожежних. - К.: УДПО МВС. - 1996. - 65с.
8. *Булава К.Б.* Генетические основы психофизиологии человека. - М. Наука. - 1991.- 208 с.
9. *Симонов П.В., Еришов П.М.* Темперамент, характер, личность. - М. Наука. - 1984. - 159 с.
10. *Грановская Р.М.* Восприятие и моделирование памяти. - Л.: Наука. - 1974. - 362с.
11. *Ганаев В., Карнаух И.* Практическая психология управления. - М: Прес книга. - 2003. - 304с.
12. *Тихомиров О.К.* Психология мышления. - М.: МГУ. - 1984.-272с.
13. Психологія / *ред. Трофімов Ю.* - К.: Либідь. -2001.-552с.
14. Основи психології / *ред. Киричук О.В.* - К.: Либідь. - 1997. - 632с.

15. *Каппара Дж., Серван Д.* Психология личности. - С-Питер. 2003. - 640с.
16. *Холодная М.А.* Психология интеллекта. - СПб.Питер. - 2002. - 272с.
17. *Практический интеллект / ред. Стернберг Р.* - СПб. Питер. - 2002. - 272с.
18. *Солсо Р.* Когнитивная психология. - СПб. Питер. - 2002. - 592с.
19. *Сікора Л.С, Антоник М., Федчишин Р.А.* Інтелектуальні та психологічні характеристики особи як управлінського елементу інтегрованих систем з ієрархічною структурою. // Зб.наук.пр. Вип.20. – К.: ПМЕ, - с.137-147.

Поступила 21.01.2010р.

УДК 551

Л.С. Сікора, д.т.н., Р.М. Владика, Ю.Г. Міюшкович, Н.К. Лиса, н.с.,
НДВ центр стратегічних досліджень, м. Львів.

ВАГОВИЙ МЕТОД КАЛІБРУВАННЯ ЛАЗЕРНИХ БАЛАНСНИХ КОНЦЕТРОМІРІВ ДЛЯ НАПОВНЕННЯ БАЗИ ДАНИХ З ШВИДКИМ ДОСТУПОМ В АСУ-ТП ЕНЕРГОБЛОКОМ

Анотація. Розглянуто модель вагового калібрування лазерного концентроміра, яка є основою метрологічного забезпечення інформаційно-виміральної системи в структурі АСУ-ТП для контролю граничних режимів функціонування енергоблоків (котлів).

Ключові слова. Концентрація, лазер, калібрування, граничний режим.

Актуальність. Сучасний етап технології виробництва в енергетиці, хімічній та інших галузях характеризується інтенсифікацією процесів при наявному старінні металокопункцій корпусів і агрегатів, що відповідно підвищує ризик аварій в приграничних режимах функціонування.

Відповідно важливою компонентою, при відборі даних В АСУ-ТП , є виявлення граничних режимів, як факторів провокації аварій і катастроф в активних потенційно небезпечних об'єктах управління (ПНО_y). якщо для контролю основних параметрів технологічних режимів (T⁰,C,P,V)-температура, тиск, швидкість потоків є добре відпрацьовані методи, здавачі, метрологія, то для оперативного відбору даних про концентрацію розчинів і пиле-газових сумішей їх недостатньо.

Для контролю концентрації викидів вугільного пилу в пилепроводах розімкнених систем підготовки палива для котлів енергоблоків ТЕС розроблено лазерний концентромір ЛКК-ВП з автоматичним відбором даних для поповнення бази даних в системі автоматичного реагування на граничний поріг концентрації. Важливою актуальною задачею для таких систем є розробка методів калібрування ЛКК в робочому режимі. Для